

ВІДКРИТІСТЬ ТА ПРОЗОРИСТЬ ДЕРЖАВИ ПЕРЕД ГРОМАДЯНАМИ ЯК ПРІОРИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

OPENNESS AND TRANSPARENCY OF THE STATE TOWARDS CITIZENS AS A PRIORITY OF THE STATE INFORMATION POLICY OF UKRAINE

Цьвок М.С., к.ю.н.,

асистент кафедри адміністративного та інформаційного права

Навчально-науковий інститут права, психології та інноваційної освіти

Національного університету «Львівська політехніка»

У статті зазначено, що забезпечення відкритості та прозорості діяльності суб'єктів владних повноважень є основним напрямом державної інформаційної політики (Закон України «Про інформацію»). У Доктрині інформаційної безпеки України (2017 р.) визначено, що відкритість та прозорість держави перед громадянами полягають у: розвитку механізмів електронного урядування; сприянні розвитку можливостей доступу та використання публічної інформації у формі відкритих даних; інформуванні громадян України про діяльність органів державної влади, налагодженні ефективної співпраці зазначених органів із засобами масової інформації та журналістами; проведеної реформи урядових комунікацій; розвитку сервісів, спрямованих на більш масштабне та ефективне залучення громадськості до прийняття рішень органами державної влади та органами місцевого самоврядування; сприянні формуванню культури суспільної дискусії. Нещодавно Міністерством культури та інформаційної політики України запропоновано до громадського обговорення проект Указу Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про Стратегію інформаційної безпеки». Зауважено, що у цій Стратегії належне місце повинно бути відведене і для пріоритетів державної політики в інформаційній сфері, серед яких – відкритість та прозорість держави перед громадянами.

З'ясовано, що у науковій доктрині елементи відкритості й прозорості ототожнено в один принцип та визначено, що поняття «відкритість» є ширшим за значенням і включає у себе кілька пов'язаних між собою елементів, серед яких є і «прозорість». Прозорість та відкритість діяльності суб'єктів владних повноважень визначені у Законі України «Про доступ до публічної інформації» як принципи, які забезпечують доступ до публічної інформації.

Запропоновано авторський висновок про те, що на сучасному етапі розвитку України зроблено важливі кроки щодо інформаційного забезпечення відкритості та прозорості діяльності органів державної влади перед громадянами. Однак потрібно й надалі розвивати можливості доступу громадян до публічної інформації державних органів та її використання, а також ширше залучати громадськість до обговорення та прийняття рішень органами державної влади.

Ключові слова: відкритість, державна інформаційна політика, інформаційна безпека, органи державної влади, прозорість.

The article notes that ensuring the openness and transparency of the activities of the authorities is the main direction of the state information policy (Law of Ukraine "On Information"). The Doctrine of Information Security of Ukraine (2017) establishes that the openness and transparency of the state towards citizens consists in the development of e-government mechanisms; promoting the development of access to and use of public information in the form of open data; informing the citizens of Ukraine about the activities of public authorities, establishing effective cooperation of these bodies with the media and journalists; reforming government communications; development of services aimed at broader and more effective public involvement in decision-making by public authorities and local governments; promoting a culture of public debate. The Ministry of Culture and Information Policy of Ukraine recently proposed a draft Decree of the President of Ukraine "On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine" "On the Information Security Strategy" for public debate. It is noted that in this Strategy a proper place should be given to the priorities of state policy in the information sphere, including openness and transparency of the state towards citizens.

It was determined that in scientific doctrine the elements of openness and transparency are combined in one principle and it was also established that the concept of "openness" is broader in meaning and includes several interrelated elements, including "transparency". Transparency and openness of the activities of authorities are defined in the Law of Ukraine "On Access to Public Information" as principles that ensure access to public information.

The author concludes that important steps have been taken recently to provide the openness and transparency of public authorities towards citizens. However, it is necessary to further develop the opportunities for citizens to access public information and use it, as well as to involve the public more widely in the decision-making of public authorities.

Key words: openness, state information policy, informational security, public authorities, transparency.

Постановка проблеми. Статтею 40 Конституції України визначено, що «всі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк». Водночас органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України (ст. 19 Конституції України) [1] і як державні службовці, здійснюючи державну службу, повинні дотримуватись принципів, визначених у ст. 4 Закону України «Про державну службу». Серед цих принципів визначено прозорість – відкритість інформації про діяльність державного службовця, крім випадків, визначених Конституцією та законами України [2]. Саме відкритість і прозорість органів державної влади України перед громадянами нашої країни щодо державної

інформаційної політики є одним із її пріоритетних напрямів та потребує оновленого теоретико-правового аналізу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Підґрунтям для дослідження пріоритетів державної інформаційної політики, серед яких особливе значення має відкритість та прозорість держави перед громадянами, стали положення, закріплені у нормативно-правових актах, та наукові підходи, які запропонували у своїх працях Ю. Гаруст, В. Дзюндзюк, І. Корж, О. Марченко, Н. Мельтюхова, С. Сірий, О. Токар, Ю. Турченко, Н. Фоміцька та інші. Наявність цих робіт хоча і свідчить про актуальність досліджуваного питання, однак аналіз відкритості та прозорості держави перед громадянами, як пріоритет державної інформаційної політики, потребує комплексного розгляду з урахуванням чинних положень вітчизняних нормативно-правових актів.

Мета статті полягає у здійсненні аналізу відкритості та прозорості держави перед громадянами як пріоритету державної інформаційної політики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нині не втрачають своєї актуальності засадничі положення про те, що національна політика розвитку інформаційного суспільства в Україні ґрунтується на: пріоритетності науково-технічного та інноваційного розвитку держави; формуванні необхідних для цього законодавчих і сприятливих економічних умов; всебічному розвитку загальнодоступної інформаційної інфраструктури, інформаційних ресурсів та забезпечення повсюдного доступу до телекомунікаційних послуг та інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ); широкому впровадженні ІКТ у науку, освіту, культуру, охорону здоров'я, охорону навколишнього середовища; забезпеченні інформаційної безпеки [3]. Інформаційне суспільство неможливе без впровадження політики, спрямованої на формування інформаційної свідомості громадян. Державна інформаційна політика є ефективним інструментом функціонування інформаційного суспільства та передбачає залучення до політичного життя різних соціальних груп, вільний доступ до влади та пріоритетні напрями внутрішньої і зовнішньої політики. Демократизація держави відбувається також і за рахунок державної інформаційної політики, що сприяє зміцненню громадянського суспільства, задоволенню інтересів його суб'єктів та захисту їхніх прав та свобод [4, с. 238].

З огляду на різні визначення поняття державної інформаційної політики, візьмомо до уваги одне з них, що запропоноване О. Токар. На її думку, державна інформаційна політика – це сукупність напрямів діяльності держави в інформаційній сфері, які ґрунтуються на певній нормативній базі і передбачають насамперед посилення інформаційної безпеки держави, суспільства, особи та мають внутрішнє і зовнішнє спрямування [5, с. 139]. Водночас, як зауважує О. Марченко, державна інформаційна політика передбачає з'ясування проблем, що наявні в інформаційній сфері, та вироблення шляхів і способів їх подолання, визначення перспектив та цілей її розвитку, встановлення конкретних завдань та напрямів реалізації державної політики на цьому шляху, прогнозування результатів та передбачення можливих негативних наслідків її проведення, визначення системи суб'єктів та вироблення конкретних форм, методів, способів і заходів здійснення державної політики у інформаційній сфері [6, с. 61]. Саме з метою удосконалення державної інформаційної політики в Україні Указом Президента України від 1 травня 2014 р. № 449/2014 [7] введено в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 28 квітня 2014 р. «Про заходи щодо вдосконалення формування та реалізації державної політики у сфері інформаційної безпеки України» [8].

Відповідно до ч. 1 ст. 3 Закону України «Про інформацію» серед основних напрямів державної інформаційної політики є: 1) забезпечення доступу кожного до інформації; 2) забезпечення рівних можливостей щодо створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони, захисту інформації; 3) створення умов для формування в Україні інформаційного суспільства; 4) забезпечення відкритості та прозорості діяльності суб'єктів владних повноважень; 5) створення інформаційних систем і мереж інформації, розвиток електронного урядування; 6) постійне оновлення, збагачення та зберігання національних інформаційних ресурсів; 7) забезпечення інформаційної безпеки України; 8) сприяння міжнародній співпраці в інформаційній сфері та входженню України до світового інформаційного простору [9].

Зважаючи на предмет нашого дослідження, зазначимо, що у п. 3 ч. 5 Доктрини інформаційної безпеки України (далі – Доктрина), затвердженої Указом Президента України від 25 лютого 2017 р. № 47/2017, серед пріоритетів державної політики в інформаційній сфері визначено, що відкритість та прозорість держави перед громадянами полягають

у: 1) розвитку механізмів електронного урядування; 2) сприянні розвитку можливостей доступу та використання публічної інформації у формі відкритих даних; 3) інформуванні громадян України про діяльність органів державної влади, налагодженні ефективної співпраці зазначених органів із засобами масової інформації та журналістами; 4) проведенні реформи урядових комунікацій; 5) розвитку сервісів, спрямованих на більш масштабне та ефективне залучення громадян до прийняття рішень органами державної влади та органами місцевого самоврядування; 6) сприянні формуванню культури суспільної дискусії [10].

Варто зазначити, що Міністерством культури та інформаційної політики України запропоновано до громадського обговорення проект Указу Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про Стратегію інформаційної безпеки», мета якого полягає у визначенні засад забезпечення інформаційної безпеки України, протидії загрозам безпеці держави в інформаційній сфері, захисту прав осіб на інформацію та захист персональних даних. Хоча зауваження і пропозиції до цього проекту приймалися від фізичних та юридичних осіб, їх об'єднано до 30 березня 2021 р. включно в письмовому та/або електронному вигляді на адресу Міністерства культури та інформаційної політики України [11], нині текст цього проекту перебуває на стадії погодження із зацікавленими органами, у разі його схвалення РНБО він буде поданий для затвердження Президенту України. Нова Стратегія інформаційної безпеки (далі – Стратегія) повинна замінити ухвалену у 2017 р. Президентом України Петром Порошенком «Доктрину інформаційної безпеки України» [12].

Водночас, як зауважує А. Сафаров, правовий характер Стратегії, так само як і чинної Доктрини, не передбачає норм прямої дії: посилаючись на Стратегію, не можна притягувати до кримінальної відповідальності, поширювати права державних органів тощо. Для реальних правових наслідків мають бути прийняті спеціальні нормативні акти: нові закони, постанови Кабінету Міністрів України, рішення інших органів влади. Як Стратегія, так і Доктрина визначають основні засади і принципи, на яких мають базуватися ці закони та інші рішення органів влади. Крім того, наявні розбіжності між Стратегією та Доктриною, відповідно, вплинули на визначені в документах пріоритети держави. Доктрина передбачає пріоритети держави в забезпеченні інформаційної безпеки, захисту і розвитку інформаційного простору України, а також конституційного права громадян на інформацію, відкритості та прозорості держави перед громадянами, формування позитивного міжнародного іміджу України. Стратегія ж додає до пріоритетів інформаційної безпеки суто культурні напрями, наприклад забезпечення всебічного розвитку української культури та формування загальнонаціональної ідентичності, розвиток інформаційного суспільства та підвищення рівня культури діалогу тощо [13]. Відзначимо, що відповідно до стратегічної цілі № 6 «Створення та подальший розвиток системи кризових комунікацій» проекту Стратегії інформаційної безпеки саме гарантування ефективної інформаційної взаємодії та діалогу між державою, органами місцевого самоврядування та суспільством з питань, що стосуються кризових ситуацій, є основною метою створення та розвитку системи кризових комунікацій. Зазначену ціль Україна реалізовуватиме шляхом виконання певних завдань, визначених у цій Стратегії [14]. До того ж фахівці Інституту масової інформації пропонують доопрацювати Стратегію, більш чітко визначивши формулювання, розділивши загрози залежно від ступеня їх небезпеки та пріоритети держави в боротьбі з ними тощо [15]. Вважаємо, що у Стратегії інформаційної безпеки належне місце повинно бути відведене і для пріоритетів державної політики в інформаційній сфері, серед яких – відкритість та прозорість держави перед громадянами.

Як слушно зауважує Ю. Гаруст, відкритість і прозорість – фундаментальний принцип, який покладений в основу і є обов'язковим під час здійснення (реалізації, організації та функціонування) державної служби, який передбачає відкритість процесів публічного адміністрування (управлінської діяльності та надання адміністративних послуг) для здійснення зовнішнього нагляду (перевірок, моніторингу тощо), а також вільний доступ до інформації про внутрішній порядок організації і функціонування державної служби. Принцип відкритості і прозорості є складним, адже містить два елементи, які є нерозривними і частково ототожнюються у зв'язку з їх основним призначенням [16, с. 180].

І. Корж вважає, що принцип відкритості і прозорості (транспарентності) передбачає відкритість управлінської діяльності органів державної влади та інших державних органів для зовнішнього, насамперед громадського контролю, а прозорість характеризує доступність інформації про діяльність, у тому числі управлінську, органів державної влади та державних управлінських структур [17, с. 20]. На його думку, «відкритість» передбачає відкритість управління для зовнішніх перевірок, а «прозорість» характеризує доступність інформації про внутрішню діяльність органів влади. Тому нині принцип відкритості й прозорості дозволяє кожному дізнатися про механізми прийняття управлінських рішень та створює умови органам нагляду для проведення зовнішніх перевірок. Водночас цей принцип забезпечує обов'язковість чіткого контролю за дотриманням верховенства права, рівності всіх громадян перед законом та є необхідною умовою діяльності службовців на всіх рівнях управління. Адже дія цих принципів поширюється на функціонування всієї системи публічного управління і не стосується лише питань національної безпеки та інформації про особисті дані публічних службовців [17, с. 23].

Також відзначають, що у науковій доктрині відкритості і прозорості діяльності органів державного управління розуміють як можливість людини одержувати інформацію не тільки стосовно себе самої (якщо така інформація є в певних організаціях чи установах), а також щодо соціальних, політичних, державних і регіональних питань. Ці два поняття означають відносно необмежений доступ до всіх видів інформації, документів, діяльності і мотивів, а також мають не лише юридичне, а й психологічне та соціальне значення, оскільки втілюють відсутність заборони на оприлюднення інформації та руйнують бар'єр між потребою в інформації і реальним доступом до неї. Водночас, як зауважують В. Дзюндзюк, Н. Мельтюхова, Н. Фоміцька, поняття «відкритість» має ширше значення, ніж широкоживаний термін «прозорість». На їхню думку, відкритість передбачає ще два аспекти – «доступність» та «чутливе реагування», що є іншими характеристиками якості взаємодії органів влади з громадськістю, якій вона слугує [18, с. 84–85].

Кожен громадянин може визначити, чи гарантує законодавство доступ до офіційної інформації, проаналізувавши принципи, які точно і зрозуміло встановлюють шляхи, за допомогою яких уряд може досягти максимальної відкритості, відповідно до загальноєвропейських міжнародних стандартів і практики. Серед таких є принцип, яким визначено, що державні органи повинні активно сприяти прозорості й відкритості діяльності уряду. Якщо держава хоче реалізувати цілі, що встановлюються інформаційним законодавством, необхідно інформувати членів суспільства про їхні права, а також пропагувати відкритість діяльності уряду. Наступний, не менш важливий, принцип – наявність вичерпного переліку винятків з принципу відкритості інформації. Винятки повинні бути зрозумілі й чітко визначені, підлягати строгій перевірці на «загрози» і «суспільний інтерес». Усі індивідуальні запити інформації в державні органи мають бути задоволені, за винятком тих випадків, коли державний орган зможе продемонструвати, що запи-

тувана інформація підпадає під обмежений перелік винятків з принципу відкритості інформації. Відмова в наданні інформації може бути виправданою, тільки якщо державний орган зможе довести, що інформація відповідає трьом необхідним ознакам, а саме: інформація пов'язана з державною метою, закріпленою в законі; розкриття інформації перешкоджає досягненню цієї мети; шкода, завдана меті, перевищує суспільний інтерес у розкритті цієї інформації [19, с. 10]. Водночас підвищення відкритості часто розглядають як шлях до подолання кризи довіри громадськості до державних установ, яку спостерігають в усьому світі. Як зауважено у звіті Конгресу місцевих та регіональних влад Ради Європи щодо прозорості та відкритого уряду (2019 р.), «на практиці реальні відносини між відкритим урядом та довірою ускладнюються. Участь громадськості, де її активно ініціюють, здатна допомогти зміцнити довіру між громадянами та установами. Хоча люди зазвичай мають негативне сприйняття аморфної установи, особисті зустрічі з керівниками можуть допомогти побудувати довіру, особливо коли люди відчувають, що їх слухають та цінують. З іншого боку, прозорість має потенціал для зниження довіри громадськості, адже вона робить видимою корупцію, неналежне ухвалення рішень та інші недоліки в уряді. Проте збільшення довіри до влади – важливий провісник підвищення довіри громадськості, а прозорість може стати корисним механізмом для досягнення цього» [20, с. 18–19].

Прозорість та відкритість діяльності суб'єктів владних повноважень визначено у ст. 4 Закону України «Про доступ до публічної інформації» як принципи, які забезпечують доступ до публічної інформації [21]. Зазначимо, що підсумки роботи із запитами на інформацію, що надійшли на адресу Секретаріату Кабінету Міністрів України, та звіти про надходження запитів на інформацію оприлюднено на Єдиному вебпорталі органів виконавчої влади України [22]. До прикладу, на адресу Секретаріату Кабінету Міністрів України з 9 травня 2011 р. (дня набрання чинності Закону України «Про доступ до публічної інформації») по 30 квітня 2021 р. надійшло 34 962 запити на інформацію. Із них отримано: 1) електронною поштою – 22 505 запитів (64,4%); 2) поштою – 11 039 запитів (31,6%); 3) телефоном – 1 295 запитів (3,7%); 4) факсом – 123 запити (0,3%). Від фізичних осіб надійшло 24 455 запитів, від об'єднань громадян без статусу юридичної особи – 3 684, від юридичних осіб – 3 559, від представників засобів масової інформації – 3 264. Найбільше запитів на інформацію надійшло з м. Києва, Одеської, Львівської, Дніпропетровської, Харківської, Запорізької та Київської областей. Більшість запитувачів цікавила інформація довідково-енциклопедичного характеру (51,7% від загальної кількості запитів), правова інформація (14,3%), статистична інформація (4,3%) та інформація про фізичну особу (4%). Як зазначено на Урядовому порталі, «всі запити своєчасно розглянуті. Із них: на 20 396 запитів надано ґрунтовні відповіді в межах компетенції Секретаріату Кабінету Міністрів, 14 510 запитів відповідно до вимог ч. 3 ст. 22 Закону України «Про доступ до публічної інформації» надіслано належним розпорядникам інформації з одночасним наданням відповідних роз'яснень запитувачам, 56 запитів опрацьовуються в установленому порядку» [23].

В Україні понад дев'ять років впроваджується Ініціатива «Партнерство «Відкритий Уряд», що суттєво вплинула на розвиток механізмів громадської участі, доступу до інформації, прозорості та підзвітності в діяльності органів державної влади. Завдяки Ініціативі «Партнерство «Відкритий Уряд» також вдалося сформувати нові стандарти взаємодії між Кабінетом Міністрів України та інститутами громадянського суспільства, що передбачають партнерство під час планування, здійснення, моніторингу та оцінювання заходів з удосконалення відкритого урядування. Водночас процес планування нових зобов'язань у рамках Ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд» здій-

снюється в умовах пандемії гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV 2, що вплинула на всі сфери суспільного та економічного життя в Україні. У зв'язку з цим сформувався нові виклики для відкритого урядування, механізми впровадження якого повинні враховувати карантинні обмеження та змінені правила соціальної взаємодії. Реагуючи на ці виклики, пріоритетом діяльності Кабінету Міністрів України є забезпечення цифрової трансформації основних галузей та сфер суспільного життя, доступу громадян до якісних та зручних публічних послуг, розвитку інструментів електронної демократії та відкритих даних [24]. Відкриті публічні заходи, спрямовані на розвиток демократії, підвищення рівня відкритості державного управління, налагодження співпраці між представниками громадськості та органами влади всіх рівнів, на які запрошують громадян, представників інститутів громадянського суспільства, експертів, відбуваються в рамках Тижня Відкритого Уряду – 2021. Тиждень Відкритого Уряду у країнах – учасниках міжнародної Ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд» пройшов цього року (2021 р.) з 17 по 21 травня [25].

Крім того, інформацію про діяльність судової влади України, зокрема щодо списку судових справ, призначених до розгляду; стану розгляду справ; онлайн-трансляцій судових засідань; онлайн-оплати судового збору; участі у судовому засіданні в адміністративному, цивільному та господарському процесі у режимі відеоконференцій поза межами приміщення суду, можна отримати у вільному доступі на сайті «Судова влада України» [26]. До того ж можна ознайомитись з корисними посиланнями на: а) Єдиний державний реєстр судових рішень (reestr.court.gov.ua); б) оприлюднення відомостей про справи про банкрутство (https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/og_pov/); в) оприлюднення відомостей у справах про відшкодування збитків, заповідних юридичній особі її посадовою особою (https://supreme.court.gov.ua/supreme/pro_sud/opr_vid/); г) Єдиний реєстр адвокатів України (<https://erau.unba.org.ua/>); г) Єдину базу електронних адрес, номерів факсів (телефаксів) суб'єктів владних повноважень (<http://email.court.gov.ua/>) тощо. Водночас зазначимо, що на підвищення інформаційної

доступності судів на виконання рішення Ради суддів України спрямований проєкт «Зручний суд». У рамках цього проєкту було розроблено низку інформаційних матеріалів щодо організації роботи суду, наявні судові послуги та інші важливі питання, пов'язані із здійсненням правосуддя. Проєкт «Зручний суд» було реалізовано громадською організацією «Центр демократії та верховенства права» у трьох пілотних судах (Святошинський, Голосіївський та Деснянський районні суди м. Києва) за підтримки американського народу, наданої через Агентство США з міжнародного розвитку USAID. У 2020 р. Радою суддів України було рекомендовано використовувати розроблені макети інформаційних матеріалів для друку та розміщення на інформаційних стендах у приміщеннях судів і вебсайтах судів [27].

Зауважимо, що на офіційному вебпорталі парламенту України, крім інформації щодо складу і структури Верховної Ради України, законодавства, законотворчості, діяльності, оприлюднено також інформацію для громадськості (участь у роботі парламенту, запити на інформацію тощо) [28]. Це є інформативним складником до наданої громадянам можливості брати участь в обговоренні законопроєктів, особистому зверненні до голів комітетів Верховної Ради України, голів депутатських фракцій (депутатських груп) у Верховній Раді України тощо.

Висновки з цього дослідження. Підсумовуючи, зазначимо, що на сучасному етапі розвитку нашої країни зроблено важливі кроки у сфері державної інформаційної політики, зокрема й щодо забезпечення відкритості та прозорості діяльності органів державної влади перед громадянами. Однак потрібно й надалі розвивати можливості доступу громадян до публічної інформації державних органів та її використання. Не менш важливим напрямом, який сприяє відкритості та прозорості у взаємодії органів державної влади та громадськості, є можливість ширшого залучення громадськості до обговорення та прийняття рішень органами державної влади. Вагомим для України щодо цього є позитивний досвід країн сталої демократії, в яких відкритість та прозорість діяльності органів державної влади перед громадянами є основою розвитку інститутів громадянського суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 р. № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>.
3. Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки, затверджено Законом України від 09.01.2007 р. № 537-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16#Text>.
4. Сірий С., Турченко Ю. Інформаційна політика України доби глобалізації: теоретичний аналіз. *Політичний менеджмент*. 2012. № 4–5. С. 237–245.
5. Токар О. Державна інформаційна політика: проблеми визначення концепту. *Політичний менеджмент*. 2009. № 5. С. 131–141.
6. Марченко О.В. Правові засади державної інформаційної політики. *Юридична наука*. 2015. № 5. С. 59–64.
7. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 28 квітня 2014 року «Про заходи щодо вдосконалення формування та реалізації державної політики у сфері інформаційної безпеки України» : Указ Президента України від 01.05.2014 р. № 449/2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/449/2014#Text>.
8. Про заходи щодо вдосконалення формування та реалізації державної політики у сфері інформаційної безпеки України : рішення Ради національної безпеки і оборони України від 28.04.2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0004525-14#n2>.
9. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12/conv#n18>.
10. Доктрина інформаційної безпеки України, затверджено Указом Президента України від 25 лютого 2017 р. № 47/2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/47/2017#Text>.
11. Громадське обговорення допрацьованого проєкту Указу Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про Стратегію інформаційної безпеки» (15.03.2021). *Сайт Міністерства культури та інформаційної політики України*. URL: <https://mkip.gov.ua/content/gromadske-obgovorennya-proektu-ukazu-prezidenta-ukraini-pro-rishennya-radi-nacionalnoi-bezpeki-i-oboroni-ukraini-pro-strategiyu-informatsiynoi-bezpeki.html>.
12. Денисов С. МКІП готує проєкт нової «Стратегії інформаційної безпеки», яка замінить затверджену Порошенком. *Сайт «Детектор медіа»*. 2021. 08 квіт. URL: <https://detector.media/infospace/article/186781/2021-04-08-mkip-gotuie-proiekt-novoi-strategii-informatsiynoi-bezpeky-yaka-zaminyt-zatverdzhenu-poroshenkom/>.
13. Сафаров А. Аналіз Стратегії інформаційної безпеки порівняно з чинною Доктриною інформаційної безпеки. *Сайт Інституту масової інформації*. 2021. 29 квіт. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/analiz-strategiyi-informatsiynoi-bezpeky-v-porivnyanni-z-chynnoyu-doktrinoyu-informatsiynoi-38852>.
14. Проєкт Стратегії інформаційної безпеки. *Сайт Міністерства культури та інформаційної політики України*. 2021. URL: <https://mkip.gov.ua/files/pdf/45698712365.pdf>.
15. ІМІ назвав головну відмінність «Стратегії інформаційної безпеки» від доктрини, ухваленої за Порошенка. *Сайт Інституту масової інформації*. 2021. 04 трав. URL: <https://detector.media/infospace/article/187682/2021-05-04-imi-nazvav-golovnu-vidminnist-strategii-informatsiynoi-bezpeky-vid-doktriny-ukhvalenoj-za-poroshenka/>.
16. Гаруст Ю.В. Відкритість і прозорість. Велика українська енциклопедія: у 20 т. Харків : Право, 2016. Т. 5: Адміністративне право / редкол. Ю.П. Битяк (голова та ін.); Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2020. С. 180-